

TARTU ÜLIKOOL
FILOSOOFIA TEADUSKOND
EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT
SOOME-UGRI OSAKOND

Aveli Pärn

**PEREKONNANIMEDE EESTISTAMINE TORMAS
AASTATEL 1935–1940**

Bakalaureusetöö

Juhendaja Peeter Päll

TARTU 2013

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Perekonnanimede kujunemine ning liigitamine	5
1.1. Perekonnanimi.....	5
1.1.1. Perekonnanimede kujunemine.....	5
1.2. Perekonnanimede andmine Eestis.....	6
1.3. Perekonnanimede muutmise põhimõtted – eestistamine	7
1.3.1. Nimede kirjpilt	7
1.3.2. Soovitusi uue nime valikuks	8
1.4. Nime soetamine – tuletamine ja nimelõpp	9
1.4.1. Nimede soetamine liitsõnadest.....	10
1.5. Perekonnanimede kirjutamine	11
1.6. Perekonnanimede tähendused ning liigitamine.....	11
1.6.1. Tähendus	11
1.6.2. Liigitamine.....	12
1.6.3. Perekonnanimede liigitamine Saksamaal.....	15
2. Torma perekonnanimed	17
2.1. Torma ajalooline taust.....	17
2.2. Allikad ja metoodika.....	19
2.3. Tormas eestistatud perekonnanimed	19
2.4. Nimede liigitus.....	25
2.4.1. Eestistamata nimed	26
2.4.2. Eestistatud nimed	27
2.4.3. Populaarsus või unikaalsus	28
2.4.4. Ühele sugukonnale üks nimi	28
2.5. Torma perekonnanimede üldine liigitus	30
3. Kokkuvõte	32
Kasutatud allikad ja kirjandus	34
Estonianization of family names in Torma between 1935–1940, Summary	35

Sissejuhatus

XIX sajandi esimesel poolel vastu võetud talurahvaseadusega vabastati Eesti- ning Liivimaa talurahvas pärisorjusest. Talurahvaseadus kohustas vabadele talupoegadele andma perekonnanimed. Enne pärisorjusest vabastamist leidis rohkesti patronüüme ning liignimesid – perekonnanime traditsioon ei olnud veel levinud.

Antud töö annab ülevaate perekonnanimede kujunemisest, nende vajalikkusest, perekonnanime traditsioonist Eestis ning perekonnanimede eestistamisest.

Töö koosneb kahest osast. Esimene osa on teoreetiline ja annab ülevaate perekonnanimede kujunemisest, nende liigitamise viisidest, eripäradest ning sellest, kuidas perekonnanimede traditsioon jõudis Eesti- ja Liivimaale.

Töö teises osas antakse ülevaade Tormas eestistatud perekonnanimedest aastatel 1935–1940. Nendel aastatel võeti kõige rohkem uusi nimesid, mis on ka põhjuseks, miks autor valis selle perioodi. Esitatud on Tormas sellel perioodil eestistamisele kuulunud nimede nimestik, mis sisaldab 199 perekonnanime. Nimestikus on esitatud nime algkuju, eestistatud kuju ning nime eestistamise aasta ning kuupäev. Nimematerjal on saadud Rahvusarhiivi digitaliseeritud andmetest (www.eha.ee), kasutades onomastika testversiooni.

Järgnevalt üritatakse perekonnanimesid põgusalt analüüsida ning liigitada. Selleks on eeskujuna kasutatud Elmar Elisto ning Juulius Mägiste kogumikku „Valik uusi perekonnanimesid – Eesti nimi“, kus on antud soovitusi või suunavaid näpunäiteid uue perekonnanime valikuks. Lisaks on liigitamisel kasutatud Matthias Johann Eiseni kogumikku „Sugunimede tekkimine“. On üritatud liigitada, kui suur protsent nimesid on pärit soovitusnimestikest ning kui suur osa nimesid võisid olla Tormale omased. Lisaks on esitatud nimekiri nimedest, mida soovitusnimestikus ei leidu – nimed said inspiratsiooni mujalt või olid juba liiga populaarsed, et neid soovitada. Põgusalt vaadeldakse ka saksa nimeuurija Horst Naumanni teost „Familiennamenbuch“. Välja on toodud põhilised inspiratsiooniallikad nime võtmiseks.

Autor toob välja, mis aastal võeti kõige rohkem uusi nimesid, kuid mingeid järeldusi, miks see nii võis olla, tegema ei hakata.

Kuna nende 199 vaadeldava nime seas oli palju sarnaseid ja täiesti identseid nimesid, tekkis töö autoril huvi, kui paljud neist kuulusid samasse sugukonda. Seetõttu välja toodud tabel, kus on esitatud nimesid, millele nimede paneku käigus võeti samasugune vastus. Võib oletada, et ilus eesti nimi tervel sugukonnal suurendas ühtekuuluvustunnet.

Nimesid on üritatud liigitada ka vastavalt inspiratsiooniallikatele (loodus, olme, iseloomujooned jms.). Töö autor eeldab, et Tormas on nimede eestistamisel võetud eeskuju soovitusnimestikest ja üldistest juhistest. Kuna Torma asub looduskaunis kohas, kus au sees on rahvapärased nimed ning muistendid, on hüpotees, et suur protsent uutest nimedest on saanud inspiratsiooni loodusest.

1. Perekonnanimede kujunemine ning liigitamine

1.1. Perekonnanimi

Nimestik – isiku- ja perekonnanimed, kohanimed – näitab, mil määral on teatud rahvas suutnud omapäraselt areneda. Rahvad, mille nimestikus omapärane element domineerib, on arenenenud kultuuriliselt omapäraselt. (Eisen 1921: 16)

Nimi sisaldab infot nime kandja päritolust ning sugulussuhetest, teeb võimalikuks mis tahes allikates märgitud isiku identifitseerimise. Nimede uurimisega tegeleb onomastika ehk nimeõpetus. See käsitleb nimede struktuuri, alg tähendust, päritolu ning muutumist. Levinumad nimeliigid on isiku- ja kohanimed, mille uurimisega tegelevaid distsipliine nimetatakse vastavalt antroponüümiaks ja toponüümiaks. (Must 2000: 39)

Perekonnanimi on isikunimede praeguse tarvitamisviisi juures nime kõige tähtsam kuid ka noorim osa. Perekonnanimede ühiskondlikud funktsioonid on mõnel määral vastuolulised. Ajalooliselt kujunesid perekonnanimed selleks, et isikuid eristada, samas märgivad nad perekonda kui tervet isikute rühma. Pärandatavuse tõttu liidavad nad ühenimeliseks koguni sugukonda. Sugukonnanimedena pole nad aga täisväärtuslikud, kuna naised abielludes võtavad (või saavad seaduse põhjal) mehe nime.

(Rajandi, Tarand 1996b: 226)

1.1.1. Perekonnanimede kujunemine

Enne perekonnanimede kujunemist olid kasutusel ristinimed. Eeskuju oli võetud Euroopast, Rooma võrdlemisi täiuslikust perekonna- ja sugukonnanimede süsteemist. Perekonnanimede tekke põhjuseks oli vajadus inimesi täpsemalt identifitseerida. (Rajandi, Tarand 1966b: 226, Must 2000: 40, Mikkonen, Paikkala 1985: 237).

Eristamiseks hakati kasutama lisanimesid. Need võisid olla näiteks isanimed, elu- või päritolukohtade nimed, elukutsenimetused, isikut iseloomustavad omadusnimed või mingitel muudel alustel võetud nimed. Lisanimi võis kujuneda talunimest (*Rabassaare Jaak*), elukutsenimetusest (*Nahkuri Mats*), hüüdnimest (*Venelase Jaak*) või lisanimest

(*Mardijaagu Hans*). Osa sellistest nimedest sulasid ajapikku lisanimeks, olles ka ühtlasi talunimeks. (Rajandi, Tarand 1966b: 226-227; Must 2000: 41–42)

Algul surid lisanimed koos seda kandva isikuga. Juba IX–X sajandil tuli ette üksikuid juhtumeid, et kui poeg jätkas isa tegevusala, võttis ta üle ka tema lisanime ning pärandas selle ka oma poegadele. Sellest hakkas kujunema perekonnanimede kasutamise komme. (Rajandi, Tarand 1966b: 227; Must 2000: 40)

Vanemal ajal kasutati „kultuurikandjate“ seas eristamiseks ristinime juurde lisatud kohanime. Tihti oli nimes kasutatud linna nimesid – eeldusel, et selle nime kandja on nimetatud piirkonnast pärit. Ladina dokumentides leidub *Henricus de Lybeke*, *Peter de Abo* jne. Eestipäraselt vastavalt *Lüübeki Hindrik*, *Aabo (Turu) Peeter*. (Eisen 1921: 10)

1.2. Perekonnanimede andmine Eestis

Talurahvaseadus sätestas, et iga suguvõsa ja ka need, kellel suguvõsa ei ole, peavad saama liignimed, mis kirjutatakse ristinime järele (Must 2000: 54). Kuigi mingite teenete eest vabaks lastud talupojad said reeglina saksapärase perekonnanime – mis pidi otsekui tõestama selle kandja mittekuulumist talupoegade hulka – oli 19. sajandi alguseks vaid väikesel osal eestlastest perekonnanimi. (Must 1998: 4)

XIX sajandi algupoolel toimunud nimede paneku ajal anti eestlastele ligi 41 000 erikujulist perekonnanime. Umbes samapalju oli eestlaste perekonnanimesid ka 1934. aasta rahvaloenduse andmetel: 43 794. Neid kandis 992 520 eesti rahvusest kodanikku. 1935–1940. aastal võeti palju uusi perekonnanimesid, sellest hoolimata jäi enamik vanu nimesid püsima. 1995. aastal oli Eesti elanikel kokku umbes 138 000 perekonnanime. Ei ole teada, palju neist kuulus eestlastele, palju muulastele. (Must 1998: 4; Rajandi, Tarand 1966b: 228)

M. J. Eisen tegi tähelepaneku, et eestlased kannavad liignimede valdkonnas hea meelega saksa pitserit – kõikides muudes valdkondades üritati saksa mõju alt vabaneda. Tähelepanek on asjakohane, kuna ligi pool Eesti nimestikust on võõrkeelne ning välismaailmale saadab see veidra signaali – nimestik ei ole sümbol meie olemusest vaid

jätab mulje saksa osarigiist. (Eisen 1921: 15, 23)

Eesti Vabariigi sündides jäi mulje, justkui põlisrahvast oleks vaid 60% – vaid nii palju eestlasi kandis eestikeelset perekonnanime. Ülejäänud kodanikud kandsid võõrkeelseid, peamiselt saksa-, vene-, rootsi-, läti-, soome- jm keelseid nimesid. Eesti nimestik on mõjutusi saanud ka heebrea, kreeka, ladina keelest.

(Henno 2003: 35, Eisen 1921: 17, 20)

1.3. Perekonnanimede muutmise põhimõtted – eestistamine

Arutelud üleriigilise nimede eestistamise kohta kestsid mõnda aega, enne kui see teoks sai. Suurim nimede eestistamine hakkas Liivimaal 1929, Eestimaa pinnal paar aastat hiljem. Aktiivseim nimede muutmine toimus aastatel 1935–1940.

Perekonnanimede muutmine või täiesti uue nime valimine ei ole lihtne protsess. Nimi tuleb valida sobilik – nimi jääb kogu eluks. Seetõttu tuleb hoolikalt läbi mõelda, millist nime võtta. Nimede eestistamise aegu hakkasid ilmuma erinevad kogumikud, mis jagasid näpunäiteid ja soovitusi, millist nime võtta ning millised ei ole sobilikud. Soovitusi jagati nii kirjutusviisi kui ka tähenduste valdkonnas.

1.3.1. Nimede kirjapilt

Järgnevalt esitatakse nimede muutmise mõned põhimõtted, mida soovitati arvestada nimede kirjapildis.

1. Muuta tuleks kõik võõrkeelsed ja võõralõpulised perekonnanimed (isegi kui nime esimene pool oleks eestikeelne).
2. Muutmistarve on kindel *-berg*, *-mann*, *-son*, *-feldt*, *-ov* lõpuliste nimede ja puhtalt võõrsõnaliste (*Starkopf*, *Grau*, *Reise* jms.) puhul.

(Elisto, Mägiste 1935: 8)

3. Muutmata võiks jääda eestikeelsed ning võõrast algupära nimed, mis on niivõrd eestistunud, et neid võiks pidada omadeks (*Kirik*, *Kool*, *Viilip*, *Treial*).

4. Eestikeelseid nimesid muuta vaid siis, kui nimi on väga inetu.
5. Muutmata võiks jääda ka teadmata algupärased nimed, mida ei saa pidada ühegi võõra keele nimeks (*Poska*). (Eisen 1921: 26)

1.3.2. Soovitusi uue nime valikuks

Võõrakeeleliste nimede asemele omakeelsete võtmine on rahvuslikult seisukohalt õigustatud ja soovitatud objektiivsel ja subjektiivsel põhjusel. Objektiivne põhjus seisneb selles, et omakeelne nimi näitab kuuluvust teatud rahvusesse. Subjektiivne motiiv seisneb selles, et omakeelne nimi näitab kuuluvust teatud rahvusesse ja seisneb igapäevase isiklikus rahvustundes. (Eisen 1921: 37)

Järgnevalt soovitusi, mis võiksid lihtsustada uue nime valikut.

1. Kui on teada, missugune eesti nimi oli kasutusel enne võõra nime andmist, siis loomulikult valida see.
2. Sobiv on perekonnanimeks ka sünnitalu või perekonna põlvnemise koht.
3. Muu eestiline kohanimi või midagi sugukonna endiselt kodumailt on perekonnanimeks sobiv.
4. Murdeline joon nimes on samuti sobilik.
5. Arkaistilise värvi andmiseks sobib kasutada o-d.
6. Kõige loomulik on võõra nime otsene ümberpanek.
7. Leida nimi, mis endisele nimele kõlaliselt enam-vähem lähedal või algab vähemalt sama tähega (*Reinvald–Reinuvalla*).
8. Eriline liik on seganimed (Soomann, Avikson). Neistki saab mõnikord lihtsasti puhteestilise nime (*Saarmann–Saarmas*).
9. Tihti ei jää muud üle kui sündsakõlaline Eesti nimi võõra asemele leida. Hõlbustamiseks on juhtnöörid (nimede soetamine).
10. Nime "iluline kõla" ei ole kõige olulisem.
11. Valida võimalikult iselaadiline nimi.

12. Mitte valida nimesid, mis esinevad kuulsatel isikutel.

(Eisen 1921: 52–54)

1.4. Nime soetamine – tuletamine ja nimelõpp

Järgnevalt mõned näpunäited, kuidas nime soetada ning millistest allikatest eeskuju võtta.

Lihtsaim viis on valida sünnis sõna igapäevasest keelest – *Kivi, Kuusk, Niit* jms.

Uue nime soovijale on oluline nimede soetamine lõppude abil (=tuletamine) või sõnade abil (=liitmine). Iseseisvad lõpud *-la* ja *-ste*, mis on üldised lõpud kohanimes, on sündsad perekonnanimede tuletamiseks. Samuti on sobilikud *-ne*, *-se*, *-lane* ja *-lase*, *-line* ja *-lise* lõpulised nimed. (Eisen: 1921: 55–56)

Lõpuga *-ne* ja *-line* võiks ehk märkida enda esivanemate ja kodukoha-poolset päritolu: *Rõngune, Virune, Aidune*. Lõpp *-kas* ja *-lik* annavad samuti vähesel määral vastuvõetavaid nimesid nagu *Saarikas, Tuulikas, Põldlik, Metslik, Raaglik* jt. Lõppu *-lane* võiks kasutada vaid ettevaatlikult üksite kohanimede juures päritolu tähistajana: *Virulane, Järvalane, Torilane, Aidulane, Reiklane* jt. Meie kohanimestikus on ka mõningad *va*-lõpuliste kohanimede esindajad (*Jõgeva, Udeva, Vägeva* jt.) ning meil on samaliigiline adjektiivilõpp (sõnus *terav, sügav, vägev* jt.). Sobiva sõnatüve leidmisel võib kujundada *va*-lõpulisi perekonnanimesid: *Raudva, Meelva, Lehtva, Raadva* jne. (Elisto, Mägiste 1935: 12–13)

Poolehoidu võiks saada ka *ne*-lõpu omastav *se*-kuju. Soovitavaina tunduvad kaashäälikule liituvad juhtumid: *Põldse, Orgse, Kõrgse* jne. Lisaks võiks kujundada *si*-lõpulisi uudisnimesid: *Neemsi, Piirsi, Saarsi* jne. Samuti saab palju vastuvõetavaid nimesid moodustada lõpuga *-s*, *-stu*, *-ik*, *-k*. (Elisto, Mägiste 1953: 13)

Uutes nimedes võiks elustamist väärida lõpp *-nd* (omastav *-ndi*). Samuti omapärane tundub lõpu teisend *-ndu*. Kui keegi soovib kas enda või esivanemate tegevusala nimes jäädvustada, on seda võimalik teha omastavakujulise *ru*-lõpuga (*Kangur*, omastav *Kangru*). Uudisnime saamiseks võib kasutada ka lõppu *-nik* (*Põldnik, Laidnik, Aasnik*) jt. Lõpuga *-its* (omastav *-itsa*) saab seniste nimede asemele (*Pärnits, Koorits, Lepits* jt) eeskujul rea uusi nimesid. Lõpp *-vere*, mis on arvatavasti lühenenud sõnast *veer*, on

rohkelt esindatud Eesti kohanimeses (*Paduvere, Elistvere*). Nende hulgas perekonnanimese leidmine nõuab kunstlikku kombineerimist: *Vaidvere, Laidvere* jt. Et nimed ei oleks liiga pikad, kasutatakse ka lühendit *-ver*, omastav *-veri*: *Pajuver, Igaver* jt. Võib minna ka veel kaugemale ja kasutada *-vere* asemel *-ve*-d: *Pilistve, Paasve, Käreve, Soomeve* jt.

Seniste nime-eestistajate seas on leidnud poolehoidu ka kunstlikult sõna *-loo* lühendina tarvitusele võetud liide *-lo* (*Ainelo, Hiielo* jt.). Võiks kujundada ka *la*-lõpulisi nimesid ja *lu*-lõpulisi nimesid. (Elisto, Mägiste 1935: 14–15)

1.4.1. Nimede soetamine liitsõnadest

Nimesid saab soetada ka liitsõnadest. Liitsõnalised nimed on tuletuslikest nimedest pikemad, kuid pikkus ei tohiks kedagi ära hirmutada – nime puhul on tähtis selle kõlaline vastuvõetavus ja üldilme.

Kõige populaarsemad liitsõnatüübid nende lõpposade järjekorras on järgmised:

-aru, -jõgi, -järv, -kivi, -käär, -laas (ja -laan), -laid (-laiu), -luht (-luha), -maa (või lühem -ma või -mu), -mets, -mägi (-mäe), -neem, -nurm (-nurme), -nõmm, -oja, -palu (-palo), -põld (-põllu), -rand, -saar (või -ssaar), -salu (-ssalu), -soo (-ssoo), -väli (-välja), -kuru, -küla, -ots, -pere, -puu (-bu), -pära (-pera), -sild (-ssild), -talu (-talo), -tee, -toa, -veer, -äär. (Elisto, Mägiste 1935: 16–18)

Sõnad, miks võiksid liitnimedese sobida:

-aas, -aid või -aed, -hari, -hiis, -juga, -juur, -kallas või -kalda, -kalju, -kesa, -kosk, -kütis, -laht, -lohk, -loik, -meri, -murd, -muru, -niit, -nõlv, -oit, -org, -padu, -perv, -selja, -vee, -haav, -kask, -kuusk, -kõiv, -leht, -lepp, -mänd, -tamm, -vaher, -piir, -raja, -serv või -sõrv, -tare, -vald, -kand või -känd, -oks, -sööt, -roo, -kink või -kingu, -veski.

(Elisto, Mägiste 1935: 19)

Nimesid peaks mõnus ja praktiline kasutada olema. Seetõttu on soovitatav, et nimed valitaks ilusad, kahe-, kolme- või neljasilbilised (viimasel puhul kahest sõnast kokku liidetud). Pikemad nimed hakkavad tunduma veidralt ja neid ei soovitata võtta. Hoiduda tuleks ka nimede eest, mis on vähem suursuguste loomade ja asjade nimetustena

kasutusel – *Lehm, Oinas, Piip, Puss, Luud, Toru* jne. Samuti vältida veidraid ühendusi nagu *Äitea, Poleühtid, Valgehobustekoppel, Sarvik* jne. Inetumad on ka ühesilbilised nimed, eriti need, kus lühikesele vokaalile järgneb pikk konsonant või kaksikkonsonant: *Kipp, Köpp, Kukk, Pukk, Tiks, Täts, Neps* jne. (Eisen 1921: 37–38)

1.5. Perekonnanimede kirjutamine

Kui eespool toodi välja soovitusi, kuidas nime kirjutada ja kust eeskuju võtta, siis järgnevalt tuuakse välja reguleerivaid nõudmisi nime kirja- ja kirjutusviisi kohta.

1. Nimi kirjutada häälduspäraselt (või olgu märgitud selle häälduspilt).
2. Mitte kasutada tähti, mida Eesti aabits ei tunne, ega ka võõraid täheühendeid.
3. Mitte kasutada kaksikkonsonante vokaalide lühiduse määramiseks
(*Libbe, Rabba, Sibbul*).
4. Pikk vokaal kirjutada alati kahekordselt.
5. Mitte kasutada kirjaoskamatusel inetumaid paljastajaid *kk, pp, tt* vaid kasutada *k, p, t*-d (*Kikkas, Leppik, Rattas, Mättik*).
6. sepp-lõpulisi nimesid kirjutada prof. Jõgeveri soovitusel ühekordselt *-k* ja *-p*.
"rätsep" eeskujul *Pütsep, Ratassep* ja *Suurtük, Kuldkep*. (Eisen 1921: 44)

1.6. Perekonnanimede tähendused ning liigitamine

1.6.1. Tähendus

Perekonnanimede üldnimelise tähenduse seletamine on vast nimeuurimise huvipakkuvaim osa. Ajalooliselt korrektselt ja oludele vastavalt on seda võimalik teha aga siis, kui nime tausta on põhjalikult uuritud. (Rajandi, Tarand 1966b: 229)

Perekonnanimed, mis paistavad patronüümsetena, võivad sageli olla toponüümsed, ebatavalised pole ka vastupidised juhud. Sellest järeldub, et enne perekonnanimede liigitamist ja nende keelelise algupära määramist tuleks endale kättesaadavaks teha ka üldine kohanimestik. (Rajandi, Tarand 1966b: 230)

Kõige paremateks allikateks perekonnanimede uurimiseks on vallakohtuprotokollid või neid asendavad nimestikud, kus nimed esinevad tervikrühmadena, nagu nad kas anti või vähemalt andmisega seoses esmakordselt kirja pandi. (Rajandi, Tarand 1966: 229)

Teatud perekonnanimede puhul jääb nende esialgne tähendus tõenäoliselt alatiseks tumedaks. Mõnes vallas ulatub seletamatute või raskesti seletavate nimede määr 10–15 protsendini perekonnanimede koguhulgast. (Rajandi, Tarand 1996a: 400)

1.6.2. Liigitamine

Nimede iseloomustamiseks, kas või pealiskaudselt, tuleb neid kuidagi liigitada. On tehtud katse jaotada meie perekonnanimed sõnaliikide järgi ning on selgunud, et eestlaste perekonnanimedeks pole mitte ainult nimi- ja omadussõnad, vaid leidub ka ase- ja arvsõnu, tegusõnu mitmetes vormides ning määr-, hüüd-, küsi- ja sidesõnu. (Rajandi, Tarand 1996a: 393)

Perekonnanimede liigitamine nende tähenduse järgi on osutunud keeruliseks ülesandeks. Selleks kasutati telefoniabonentide raamatuid, ülikoolide matrikleid ja muid allikaid. Olemasolevad materjalid ei olnud aga kõige paremad, kuna neis leiduvad nimed tekitasid soovi selgitada neid kaasaegsetes sõnatähendustes. Samas süsteemis esinevad sageli ka sellised liigid nagu „Talunimed“, „Looma- ja linnunimed“, „Austavad või halvustavad nimed“ jms. Raske on öelda, milline nimi on saksa, vene või eesti päritolu, kui ei ole teada üksiknime ajalugu. Paljude perekonnanimede puhul on lubatud jaotuse tegija soovi kohaselt nimed lugeda kas eesti-, läti-, rootsi-, saksa- või ladinakeelseks. Sellistes jaotustes on kasutatud aga ebamääraseid termineid „saksapärased“, „venepärased“, „eestipärased“, „võõrapärased“ jms. Õigekeelsuslikud vajadused on sundinud perekonnanimesid liigitama ka deklinatsioonitüüpidesse, kuid ka selles küsimuses pole leitud üksmeelseid lahendusi. (Rajandi, Tarand 1996a: 393–394)

Talunimede (1826–1835) analüüsist on näha, et looduslik-maastikuliste nimede (*Mäe*, *Oru*, *Lepiku*, *Tammiku* jms.) ja perenimeliste (patronüümsete või eesnimeliste) nimede kõrval esineb kaheosalisi seganimesid (*Mäejaani*, *Orumatsi* jms.), niisamuti kui ameti- ja kutsenimede puhaste vormide (*Sepa*, *Pruuali*) kõrval on kaheosalisi seganimesid

kahes kombinatsioonis: maastiku- ja kutsenime liiduna (*Altsepa, Kubjamäe*) või kutse- ja eesnime liiduna (*Pruuljaani, Karjaantsu* jt.). Kui ükskõik milline neist kombinatsioonidest võeti või anti perekonnanimeks, siis talunime järgi, millel enamasti oli mõnesugune seos isikuga, kes selle nime sai. (Rajandi, Tarand 1996a: 397)

Lisaks Rajandile ja Tarandile on nimesid liigitanud ka Andrus Saareste. Tema uurimus eesti liignimede kohta näitas, et enne perekonnanimede panemist olid eestlastel eestikeelsed nimed ning saksapäraseid lõppe esines vaid üksikuid. Nimede panemise käigus sai aga suur osa eestlasi saksapärase nime, mida Saareste pidas tagasiminekuks. Saareste jagas oma uurimuses perekonnanimed 14 alaliigiks (vt Tabel 1.).

Tabel 1. Perekonnanimede liigitus

Nime liik	Näited
1. Kohanimeline päritolu	<i>Tarto, Harju</i>
2. Eesnimedest tulenevad	<i>Laur, Pärtelpoeg</i>
3. Ametinimetused	<i>Miilits, Valjassepp</i>
4. Loodus- ja loomanimed	<i>Hurt, Täkk</i>
5. Inimese kehaosadest ja sugulussuhetest tuletatud nimed	<i>Süda, Käsi, Onu</i>
6. Isiku hõimu või rahvuse päritolu	<i>Mulgi, Lätlane</i>
7. Esemete või toodete nimed	<i>Alasi, Sõrmus</i>
8. Omadused	<i>Odav, Noor</i>
9. Perekonnanimed kuuldeliselt alalt	<i>Hääl, Kisa, Laul</i>
10. Abstraktsed mõisted	<i>Ilu, Tüli, Rõõm</i>
11. Ajamõisted	<i>Päev, Kuu, Reede</i>
12. Pronoomenid ja numeraalid, verbid, adverbid	<i>Null, Läks, Näeb</i>
13. Kiitev või austav nimetus	<i>Kotkas, Karu, Tark, Kuningas</i>
14. Pilke- ja sõimunimed	<i>Rott, Sibi, Kindermacher, Sutisitaauk</i>

Töö piirdus rohkete näidete esitamisega, statistiliste üldistusteni ei laskutud. Töö lõpul jagas Saareste õpetussõnu nimede eestistamiseks. (Must 2000: 49)

1.6.3. Perekonnanimede liigitamine Saksamaal

Enne eestistamist oli suurim hulk perekonnanimesid Eestis saksapäraseid. Seetõttu on huvipakkuv, kust võeti eeskju perekonnanimede võtmisel Saksamaal.

Horst Naumann toob välja, et nimesid on moodustatud, lisades nimele isiku isa nimi (nt *Gerhard Friedrichs Sohn – Gerhard, Friedrichi poeg*). Taoline nimesüsteem pärineb vanagermaani ja indoeuroopa nimekultuurist. Sellist süsteemi kasutati 4. sajandini. Tõenäoliselt pandi selliseid nimesid seetõttu, et vanemad oleksid lapsega nime kaudu seotud. Kaks nime ühendati puhtmehaaniliselt. Tavaline oli ka nime saamine mingeid keelelisi struktuure lühendades (nime kokkutõmbunud versioon: *Arlt, Arnt, Gerth*). Vormid *-mann, -feld, -berg* liitega on olnud väga populaarsed (ka Eestis), kuid *-bach, -born, -dorf* liitega nimesid ei ole esinenud peaaegu üldse.

Kõige suurema protsendi perekonnanimedest moodustavad ametinimestest kujunenud perekonnanimed (*Schmidt – sepp, Schneider – õmbleja*). Lisaks on veel populaarseid kategooriaid: põllumajandus, metsandus, jahindus ja kalandus (*Bauer – ehitaja, Drescher – rehepeksja, Zeidler – mesinik*); toit / toidukaubandus (*Fleischer – lihunik, Koch – kokk*); kaevandamine, metallurgia; metallitööd (sepistamine) (*Gold – kuld, Schlosser – lukksepp*); puidutööstus (*Büttner – püttsepp, Moldenhauer – skulptor*); nahatööstus (*Gerber – parkal, nahksepp*); tekstiili- ja tekstiilitoodete tootmine (*Nestler – punuja, Weber – kangur*); ehitus (*Mauer – müüriõhkuja, Glaser – klaassepp*); tervishoid, iluhooldusteenused (*Bader – habemeajaja, Scherer – juuksur*); kaubandus ja transport (*Krämer – pudupoodnik, Kutscher – kutsar*); kiriklikud ametid, linnaamaetid, sõjasõnavara (*Sammler – koguja*); õiguse- ja omandisuhted (*Bürger – kodanik, Meister – Kapten*); muusikud, tolad, silmamoondajad (*Springer – hüppaja, Trummer – trummar*); muud ametid (*Töpfer – pottsepp, Seiler – köietegija*).

Nii nagu Eestiski, leidis Saksamaal enne perekonnanime traditsiooni tekkimist rohkesti liignimesid ja patronüüme. Needki jagunesid teatud gruppidesse, millest hakkasid tekkima perekonnanimed. Nendeks gruppideks olid: kehalised tunnused; kehaosad, vaimsed / intellektuaalsed, karaktiseerivad omadused; harjumused, tavad; vanus, sugu,

inimvahelised suhted; maailmavalitsejad , kirikute gelased; loomad ja nende kehaosad; taimed, taimeosad, viljad; söögid ja joogid; riietus; toorained, toormaterjalid; töövahendid; relvastik ja turvistik; rahad, määrad, raskused, numbrid, järjestused, tehingud, õigus, kohustused; religioon, mütoloogia, ebausk; ajamäärused, meteoroloogilised nähtused. (Naumann, Horst: 1989)

2. Torma perekonnanimed

2.1. Torma ajalooline taust

Torma alevik paikneb Jõgeva–Mustvee maantee ääres, Saare tee lahkmel, Jõgevamaa kirdeosas (Jõgevamaa... 2009: 215) 13. sajandi alguses kuulus Torma ala Vaiga maakonda. Torma, varasematel sajanditel ka Kapstvere kirikukihelkond (1319 Capescever), rajati arvatavasti 13. sajandil ja kuulus enne Liivi sõda koos Laiusega Viljandi komtuurkonda. (EE 9 1996: 484–485)

1493. aastal on mainitud Torma küla ja Paadevesti mõisa (Dorf Torme mit Hof Pattoves), Katkuküla (Kattkul) ning Liikatku (Lieffkatischer Weg). Mõisasüda asus tol ajal hilisemast paar kilomeetrit lõuna pool. Tormahof (mõis sai nime Torma järgi) jagunes 18. sajandil Vana- ja Uue-Paadevestiks, 1839 on märgitud neid Torma mõisa ja Vanamõisa karjamõisana (Tormahof und Hoflage Alt-Padewest). Laius–Tähkvere mõisale kuulunud Katkuküla sai 17. sajandil Lullikatku nime (talupoja nime järgi: 1624 *Kattku kill mit dem Bauern Kattko Lulle*). (EE 9 1996: 484; Jõgevamaa ... 2009: 219)

Torma oli 18. sajandil Põhja-Tartumaa üks hariduslikult ja kultuuriliselt arenenumaid piirkondi. Arengule avaldas suurt mõju Riia–Peterburi postimaantee – Lääne-Euroopast Peterburi viiv tee kulges enam kui 100 aasta jooksul läbi Torma. Torma jäi postimaanteest kõrvale kui 1859. aastal valmis Riia–Pihkva kivitee. (Jõgevamaa ... 2009: 219)

Praeguses asupaigas hoonestati mõis esinduslikult põhiliselt 1830.–1840. aastatel. Mõisast on säilinud on tagasihoidlik peahoone ja hulk kõrvalhooneid, osa neist on lagunened ja osa ümber ehitatud. Enne 1314. aastat püstitati Torma kirik. 1600. a. paiku purustati ning 1643 valmis puit- ja 1755–1767 kivikirik. Kivihoone ehitati 1867–1868 põhjalikult ümber. Kirikutornis on nii rist kui ka Liivimaale iseloomulik kukk. (Jõgevamaa ... 2009: 219–220; EE 9 1996: 484)

Torma alevik moodustati 1977 Torma asundist ning Lullikatku, Tõnumetsa ja Väägu

külast. Asulad: Sadala ja Torma alevik, Iravere, Kantküla, Kodismaa, Koimula, Kõnnu, Leedi, Liikatu, Lilastvere, Näduvere, Ookatku, Oti, Rassiku, Reastvere, Rääbise, Sätsuvere, Tealama, Tuimõisa, Tõikvere, Tähkvere, Vaiatu, Vanamõisa, Võidivere ja Võtikvere küla. 1949. aastani kuulus Torma (kandis aastani 1924 Võtikvere nime) vald Tartumaasse, 1949–1950 Jõgevamaasse. (Jõgevamaa ... 2009: 215, 219; EE 9 1996: 484)

Valla keskus asub Torma alevikus, Jõgevale on sealt 25 kilomeetrit. Idaosas külgneb vald Mustveega. (Jõgevamaa ... 2009: 215; EE 9 1996: 484-485)

2.2. Allikad ja metoodika

Eesmärgiks on analüüsida Torma kihelkonnas aastatel 1935–1940 eestistatud perekonnanimesid. Seejärel võrreldakse Torma perekonnanimesid Elisto ning Mägiste kogumikus soovitatud uute perekonnanimedega, et näha, kui palju on võetud nimede panekul eeskju just soovitusnimestikest. Eeskjuks küll vaid üks kogumik. Eraldi jaotus tehakse nimedest, mis on veidi erineva kirja­pildiga, kui kogumikus, kuid siiski äärmiselt sarnased. Lisaks nimed, mis on täiesti erisugused või väga populaarsed. Nimed jaotatakse ka suurematesse alagruppidesse (loodusest inspireeritud nimed, isikunimelised perekonnanimed jms). Põgusalt vaadeldakse, kui oluliseks peeti nimede ilu – soovitatud liidete kasutamine, silbilisus jms.

Materjali leidmiseks on kasutatud Rahvusarhiivi onomastika testversiooni digiteeritud versiooni. Otsides perekonnanimesid, mis eestistati Tormas aastatel 1935–1945 tuli vasteks 199 nime. Nimed on esitatud tabelina ning tabel on jaotatud kolme ossa, nii nagu ta on saadaval ka andmebaasis. Esimeses tulbas on nime algne nimekuju, teises uus nimekuju, kolmandas tulbas on esitatud nime eestistamise kuupäev ning aasta. Daatum on jäetud tabelisse eelkõige töö autori isikliku huvi tõttu ning edasiseks uurimuseks. Huvilistele annab see ülevaate, mis nimesid antud perioodil eestistati. Samuti on võimalik jälgida, kui palju sarnaseid nimesid eestistati ja mis võeti nende vasteteks. Nii on võimalik aru saada, kas kahe sarnase, kuid veidi erineva kirja­pildiga perekonnanimega isikud olid suguluses või ei. Kuna tihtipeale juhtus nii, et nimi sattus ametlikesse dokumentidesse teise kirja­pildiga, kui see algselt pandi (või mugandati nime sihilikult, kuna ta oli hääldamatu või ebameeldiv) ei omanud samas sugukonnas olevad pered tihtipeale sama nime.

2.3. Tormas eestistatud perekonnanimed

Tabel 2. Tormas eestistatud perekonnanimed 1935–1940

Nr	Algne nimekuju	Uus nimekuju	Daatum
1	Abel	Aaviste	15.1.1937
2	Allmann	Alumaa	22.9.1936
3	Amann	Männiste	12.3.1937
4	Amor	Arula	15.12.1936
5	Anton	Aamäe	1.2.1938
6	Arbeiter	Kaldvee	18.8.1936
7	Baranin	Lehesaar	20.7.1937
8	Berg	Palmiste	22.12.1936
9	Berg	Pärg	17.12.1935
10	Berg	Tamme	15.1.1937
11	Berg	Tammeste	29.1.1937
12	Berg	Vabasaar	15.12.1936
13	Berg	Vabasaar	15.1.1937
14	Blaat	Ojasild	15.12.1936
15	Blau	Enel	23.8.1935
16	Blauvet	Palmiste	20.3.1936
17	Blauvet	Siniväli	20.3.1936
18	Brückel	Kase	5.2.1937
19	Egorov	Jõesaar	10.9.1935
20	Ehrlich	Ehasalu	21.5.1940
21	Einmann	Heinmaa	15.12.1936
22	Einmann	Heinmaa	11.10.1935
23	Eiser	Eistre	22.12.1936
24	Eiser	Eistre	24.11.1936
25	Eiser	Lehtjõe	3.4.1936
26	Eiser	Randma	3.4.1936
27	Eiser	Soosalu	15.12.1936
28	Elendt	Taalimäe	11.10.1935
29	Erikson	Eriksoo	20.3.1936
30	Ermann	Ärma	13.8.1937

31	Goldberg	Kaseleht	3.4.1936
32	Güldekohv	Raimla	5.2.1937
33	Güldenkohv	Aaving	29.1.1937
34	Güldenkohv	Metsa	13.8.1937
35	Hamer	Kaldmäe	15.12.1936
36	Hansen	Haidlo	26.8.1938
37	Hase	Aas	31.3.1936
38	Hase	Aas	5.5.1936
39	Hase	Haas	11.10.1935
40	Heinmann	Alliksaar	17.1.1936
41	Jakobson	Jõe	3.2.1939
42	Jakobson	Jõe	26.10.1936
43	Juhanson	Joala	4.3.1938
44	Jürgens	Jõgiste	31.3.1936
45	Jürgens	Kaasla	4.3.1938
46	Jürgens	Laidla	29.9.1936
47	Jürgenson	Alliste	19.11.1935
48	Jürgenson	Jõelaht	3.4.1936
49	Jürgenson	Kasela	3.7.1936
50	Jürgenson	Männiste	14.1.1938
51	Jürgenson	Männiste	21.1.1938
52	Kattel	Kaja	25.5.1937
53	Kleband	Suimets	5.2.1937
54	Klinder	Kaldma	5.2.1937
55	Kolberg	Kalda	12.3.1937
56	Kolberg	Kaldmäe	5.5.1936
57	Kolberg	Kallijõe	22.12.1936
58	Kolberg	Kasemaa	13.3.1936
59	Kolberg	Kohala	12.3.1937
60	Kolberg	Kuldmägi	15.1.1937
61	Kolberg	Kurmaste	3.7.1936
62	Kolberg	Laanemets	12.3.1937
63	Kolberg	Laanemets	6.4.1937
64	Kolberg	Loide	15.1.1937

65	Kolberg	Õispuu	5.5.1936
66	Koolmann	Kalda	1.2.1938
67	Koolmann	Lepa	1.2.1938
68	Kornet	Talvik	17.1.1936
69	Korts-Lindus	Kordla	31.1.1936
70	Kuulmann	Kase	15.1.1937
71	Laisk	Tamme	18.8.1936
72	Leikmann	Lehtpuu	5.5.1936
73	Linberg	Lindma	7.4.1938
74	Linberg	Ohaväli	8.1.1940
75	Linberg	Rannula	20.3.1940
76	Linberg	Sulev	20.3.1936
77	Linder	Lindre	19.7.1940
78	Loorents	Männasalu	5.2.1937
79	Lüde	Luige	5.2.1937
80	Lutter	Luhaväli	29.1.1937
81	Maddisson	Maidle	12.3.1937
82	Mann	Lillenurme	17.1.1936
83	Mann	Mandre	2.7.1935
84	Mann	Mandre	25.5.1937
85	Mann	Mandre	15.7.1937
86	Märtins	Mardla	5.2.1937
87	Martinson	Haaviksaar	13.8.1937
88	Märkinson	Pöldma	17.12.1935
89	Mihkelson	Metsnurm	4.3.1938
90	Miller	Salumets	5.2.1937
91	Minner	Kuuse	17.3.1939
92	Mit	Lehtoja	17.12.1935
93	Mitt	Seliste	23.8.1935
94	Möller	Mändla	4.3.1938
95	Möllerson	Kivioja	19.11.1935
96	Müller	Muldma	29.10.1935
97	Neimann	Nurmsalu	19.8.1938
98	Neumann	Arumäe	1.2.1938

99	Neumann	Põllu	4.3.1938
100	Nolk	Ojaste	31.3.1936
101	Nolk	Orgma	29.1.1937
102	Nolk	Salundi	31.3.1936
103	Nolk	Sildvee	12.3.1937
104	Nosova	Lindoja	12.3.1937
105	Odraks	Reimets	1.2.1938
106	Ormann	Aljaste	29.3.1938
107	Ormann	Orgla	22.2.1938
108	Ormann	Orgma	3.4.1936
109	Ormann	Orgma	5.2.1937
110	Ormann	Orumaa	3.6.1938
111	Ottson	Rahumäe	23.8.1935
112	Paavel	Palmiste	5.2.1937
113	Paavel	Vaigla	3.6.1938
114	Pächter	Järvsoo	10.12.1937
115	Paul	Heinaste	14.1.1938
116	Paul	Heinaste	1.2.1938
117	Pauli	Heinaste	21.1.1938
118	Peekmann	Metsa	1.2.1938
119	Peekmann	Metsa	4.3.1938
120	Petjer	Paasjärv	13.8.1937
121	Plomberg	Ojaste	31.3.1936
122	Plomberg	Sildaru	12.3.1937
123	Plouvet	Palmiste	20.3.1936
124	Prükkel	Kase	5.2.1937
125	Punder	Kuuse	1.2.1938
126	Punder	Metsand	19.8.1938
127	Punder	Soidla	3.4.1936
128	Punder	Soidla	22.8.1939
129	Reinold	Reimand	5.2.1937
130	Rikkandson	Rihksoo	15.1.1937
131	Rode	Raidvee	17.3.1939
132	Rosenberg	Metstoa	12.3.1937

133	Rosenberg	Reidla	6.11.1936
134	Rosenfeldt	Roosipõld	3.4.1936
135	Ruben	Arula	7.4.1938
136	Ruben	Randjärv	19.8.1938
137	Rutberg	Aruväli	29.1.1937
138	Schlossmann	Känno	17.12.1935
139	Schlossmann	Tammerand	12.3.1937
140	Schneider	Saulep	4.3.1938
141	Schönberg	Altväli	4.3.1938
142	Schüts	Sinimäe	11.10.1935
143	Schütz	Saartee	29.10.1935
144	Schütz	Saartee	12.3.1937
145	Sepius	Sooaru	19.1.1940
146	Seppius	Sepa	12.3.1937
147	Seppius	Voolaid	31.3.1936
148	Seppius	Õispuu	24.9.1937
149	Sihver	Ojamäe	17.12.1935
150	Sihver	Oras	17.12.1935
151	Sihver	Saarmets	3.4.1936
152	Sihver	Sildtee	4.9.1936
153	Sihvermann	Meidla	20.1.1939
154	Sihvermann	Sügiste	29.10.1935
155	Siirak	Siir	1.2.1938
156	Simson	Kivila	22.10.1937
157	Simson	Nõmmsalu	3.7.1936
158	Simson	Sinisalu	12.3.1937
159	Sommer	Suvendu	11.1.1938
160	Soonsein	Nurmeoja	20.3.1936
161	Springfeld	Saluorg	4.3.1938
162	Springfeldt	Laivo	3.6.1938
163	Springfeldt	Rajatalu	3.7.1936
164	Stogov	Arula	29.10.1935
165	Subka	Sillaväli	7.9.1937
166	Sumann	Aruväli	5.5.1936

167	Summer	Aasla	31.1.1936
168	Summer	Põldma	4.8.1936
169	Summer	Sumeste	13.11.1936
170	Suumann	Suviste	5.2.1937
171	Taal	Tamming	26.2.1937
172	Thal	Taalimäe	11.10.1935
173	Tilts	Metsatalu	12.3.1937
174	Timpmann	Talussaar	26.2.1937
175	Tõnisson	Tõnissoo	13.8.1937
176	Trei	Laaneveer	20.2.1940
177	Valdmann	Valdmaa	28.6.1938
178	Valkmann	Vaikla	4.3.1938
179	Valkmann	Valdmaa	21.1.1938
180	Valkmann	Valdmaa	14.1.1938
181	Valkmann	Valdmaa	3.4.1936
182	Valkmann	Valdmaa	4.3.1938
183	Veltbach	Põldoja	7.4.1938
184	Vester	Kase	3.7.1936
185	Vidder	Vaikmets	21.1.1938
186	Viilein	Viilhein	12.3.1937
187	Vilberg	Vaidla	22.8.1939
188	Vilein	Viilhein	12.3.1937
189	Vilein	Viilhein	2.1.1940
190	Vilein	Viilhein	26.2.1937
191	Villems	Raimo	2.7.1935
192	Villems	Viljaste	2.7.1935
193	Vilmann	Vilimaa	7.7.1936
194	Vinkmann	Jürimaa	5.2.1937
195	Vinkmann	Järve	5.5.1936
196	Vinkmann	Lauri	4.3.1938
197	Vinkmann	Reinola	23.8.1935
198	Volk	Vaikjärv	15.12.1936
199	Vremmert	Heliste	26.10.1937

2.4. Nimede liigitus

Järgnevalt on töö autor üritanud Torma perekonnanimesid liigitada. Algul vaadeldakse põgusalt nimede algkuju, seejärel nimesid, mis võeti 1935–1940. Uusi nimesid on võrreldud Mägiste ning Elisto soovitusnimestikuga. On välja toodud, mis nimed olid seal olemas ja võisid sealt eeskuju saada. Samuti on eraldi välja toodud nimed, mis soovitusnimestikus kohta ei leidnud, olles kas liiga populaarsed või liiga unikaalsed. Samuti on autor oma isiklikust huvist esitanud tabeli, kus on näidatud, kuidas sama nime võtsid eelnevalt kas sama, sarnast või ka täiesti erinevat nimekuju kandvad sugukonnad. Autor eeldab, et seal on võimalik aimata sidet sugukondlikul tasemel. Nimesid on jaotatud ka üldistesse gruppidesse – nimed, mis läbisid minimaalse muutuse, nimed mille muutmissagedus oli suurim 1935–1940, tõlkenimed, loodusest inspireeritud nimed – ning ka väiksematesse kategooriatesse.

2.4.1. Eestistamata nimed

Näpunäidetes nimede eestistamise kohta (1.2) oli mainitud, et kindlasti tuleks eestistada kõik *-berg*, *-mann*, *-feld*, *-ov* ja muud selgelt võõrakeeleliste liidetega nimed. 199 nimest oli suur protsent nende lõppudega (või tüvedega):

Allmann, Amann, Berg (6), Egorov, Einmann (2), Erikson, Ermann, Goldberg, Heinmann, Jakobson (2), Juhanson, Jürgenson (5), Kolberg (11), Koolmann (2), Kuulmann, Leikmann, Linberg (4), Maddisson, Mann (4), Martinson, Märtinson, Mihkelson, Möllerson, Neimann, Neumann (2), Nosova, Ormann (5), Ottson, Peekmann (2), Plomberg (2), Rikkandson, Rosenberg (2), Rosenfeldt, Schlossmann (2), Schönberg, Sihvermann (2), Simson (2), Springfield, Springfeldt (2), Stogov, Suumann, Timpmann, Tõnisson, Valdmann, Valkmann (5), Vilberg, Vilmann, Vinkmann (4).

Kokku oli nende lõppudega 94 (47%) nime, neist erinevaid 48.

Enne eestistamist esines puhtsaksakeelseid nimesid – *Arbeiter*, *Hase*, *Möller*.

2.4.2. Eestistatud nimed

Järgnevalt on esitatud nimevalimiku „Valik uusi perekonnanimesid“ (nimevalimiku osa on üldjoontes 1921.aastal ilmunud Akadeemilise Emakeele Seltsi väljaande „15 000“ uut sugunime“ teine trükk) abil ülevaade nimedest, mis pandi eestistamise ajal ka Tormas, ning said tõenäoliselt eeskuju just soovitusnimestikest.

Nimede soovitustikus olevaid nimesid, mida pandi ka Tormas aastatel 1935–40, oli kokku 73:

Aaviste, Alumaa, Männiste, Palmiste, Eistre, Lehtjõe, Soosalu, Taalimäe, Ärma, Haidlo, Alliksaar, Kaasla, Laidla, Alliste, Jõelaht, Suimets, Kaldma, Kallijõe, Kasemaa, Kohala, Kurmaste, Õispuu, Kordla, Lindma, Rannula, Lindre, Männasalu, Luhaväli, Maidle, Mandre, Mardla, Põldma, Metsnurm, Salumets, Lehtoja, Seliste, Muldma, Nurmsalu, Orgma, Lindoja, Reimets, Aljaste, Orgla, Orumaa, Paasjärv, Sildaru, Metsand, Soidla, Reimand, Rihksoo, Metstoa, Reidla, Aruväli, Tammerand, Saulep, Sinimäe, Sooaru, Õispuu, Ojamäe, Saarmets, Meidla, Saluorg, Suviste, Taalimäe, Metsatalu, Talussaar, Laaneveer, Valdmaa, Vaikmets, Vaidla, Jürimaa, Vaikjärv.

Leidus nimesid, millel leidus sarnane variant soovitusnimestikus. Näiteks lõpp *-saar* esines *-ssaar* variandina. Järgnevalt on esitatud need nimed koos variandiga, mis soovitusnimestikus olemas. Esimesena on esitatud Tormas esinenud nimi, järgneb soovitusnimestiku versioon.

Arula – Aruja, Aasmäe – Aasimäe, Aasumäe, Kaldvee – Kaldavee, Lehesaar – Lehessaar, Pärg – Pärgma, Tamme – Tammet, Tammedi, Vabasaar – Vabessaar, Ojasild – Ojassild, Enel – Enelas, Jõesaar – Jõessar, Heinmaa – Heinamaa, Aaving – Aavingu, Kaldmäe – Kaldamäe, Kaldemäe, Aas – Aasna, Aasma, Haas – Haasma, Alliste – Aliste, Kuldmägi – Kullamäe, Mändla – Mändlo, Ojaste – Ojatse, Salundi – Salundo, Järvsoo – Järvesoo, Heinaste – Heinastu, Reinola – Reinula, Tammeste – Tammet, Tammedi, Tamming – Tammet, Tammedi

Kokku oli 25 nime ning suurima tõenäosusega said need nimed eeskuju soovitusnimestikust.

2.4.3. Populaarsus või unikaalsus

199 nime seas leidsid nimesid (64), millele ei leidunud sarnast vastet Elisto ja Mägiste soovitusnimestikus. Sellel võib olla kaks suuremat põhjendust: nimi oli juba liiga populaarne, et seda soovitada või nimi oli liiga unikaalne. Lisaks võis nimi olla küll levinud, kuid ei leidnud nimeteadlaste seas soosingut.

Siniväli, Kase, Ehasalu, Randma, Eriksoo, Kaseleht, Raimla, Metsa, Aas, Jõe, Joala, Jõgiste, Kasela, Kaja, Kalda, Laanemets, Loide, Lepa, Talvik, Tamme, Lehtpuu, Ohaväli, Sulev, Luige, Lillenurme, Haaviksaar, Kuuse, Kivioja, Arumäe, Põllu, Sildvee, Rahumäe, Vaigla, Heinaste, Kuuse, Soidla, Raidvee, Känno, Altväli, Saartee, Sepa, Voolaid, Oras, Sildvee, Sügiste, Kivila, Nõmmsalu, Sinisalu, Nurmeoja, Laivo, Sillväli, Aasla, Sumeste, Tõnissoo, Valdmaa, Vaikla, Põldoja, Viilhein, Raimo, Viljaste, Vilimaa, Järve, Lauri, Heliste

Kui nendest välja tuua populaarseimad nimed, mida seetõttu enam ei soovitatud panna, oleks nendeks:

Jõe (Jõgi), Jõgiste (Jõgi), Järve (Järv), Kuuse (Kuusik, Kuusk), Kivila (Kivi), Kase (Kask), Lepa (Lepp), Lauri (Laur), Põllu (Põld), Sepa (Sepp).

Kõige populaarsem aasta nimede eestistamisel Tormas oli 1937, mil eestistati kokku 60 nime. Pärast seda hakkas tuhin vaibuma ning 1940. aastal eestistati vaid 7 nime.

2.4.4. Ühele sugukonnale üks nimi

Kuna tihtipeale sattus erinevatesse dokumentidesse nimi eri kirja­pildiga, võis juhtuda, et samasse sugukonda kuuluvad isikud kandsid vea tõttu erinevat perekonnanime. Seetõttu on antud töös üritatud vaadelda ka seda, millistel sugukondadel võis olla erinev nimepilt, kuid kuuluda siiski samasse sugukonda. Selle märgiks on see, et nimedes oli kirja­pildis erinevus, kuid nimede eestistamisel üritati see viga parandada – võeti sama nimi.

Eelnevalt on juba välja toodud, et äärmiselt populaarsed olid *-mann*, *-son*, *-feld* ja *berg-* lõpulised nimed. Need nimed olid lausa nii populaarsed, et nad kaotasid oma põhilise funktsiooni, milleks oli sugukondade eristamine. Pärast nimede eestistamist on aga aru

saada, et kuuluti erinevatesse sugukondadesse, kuna võeti uued ning erinevad nimed.

Nimesid, millest on aru saada, et kandjad kuuluvad samasse sugukonda, oli 18. Ei saa kokkusattumus olla, et neli sarnase perekonnanimega isikut võtavad endale sama nime, kui neil puudub kontakt sugukondlikul tasemel. Järgnevalt on esitatud tabel, mis muutuse nimi läbis ning mitu korda see esines. Näiteks nimi *Berg* muudeti *Vabasaareks* kahel korra. *Einmann Heinmaaks* kahel korral. Samasse sugukonda võisid ka kuuluda *Paul* ja *Pauli*, kes võtsid uueks nimeks *Heinaste*.

Tabeli (tabel 3.) vasakpoolses tulbas on nimi veel muutmata kujul, parempoolses tulbas juba uus nimekuju. Nime järel esinev arv näitab, mitu korda vasakpoolne nimi (või tema ligikaudne variatsioon) muudeti parempoolseks variandiks.

Tabel 3. Ühele sugukonnale üks nimi

Vana nimekuju	Uus nimekuju
Berg	Vabasaar 2
Einmann	Heinmaa 2
Eiser	Eistre 2
Hase	Aas 2
Jakobson	Jõe 2
Jürgenson	Männiste 2
Kolberg	Laanemets 2
Mann	Mandre 3
Ormann	Orgma 2
Paul, Pauli	Heinaste 3
Peckmann	Metsa 2
Punder	Soidla 2
Schütz	Saartee 2
Valdmann, Valkmann	Valdmaa 5
Viilein, Vilein	Viilhein 4

2.5. Torma perekonnanimede üldine liigitus

Järgnevalt on nimesid üritatud jagada suurematesse ja üldistesse gruppidesse.

Osad nimed läbisid minimaalse muganduse, selliseid nimesid oli 24 (12%, 14 erinevat):

Berg–Pärg, Eiser–Eistre (2), Erikson–Eriksoo, Hase–Aas (2), Hase–Haas, Linder–Lindre, Mann–Mandre (3), Ormann–Orgla, Ormann–Orgma (2), Ormann–Orumaa, Siirak–Siir, Tõnisson–Tõnissoo, Valdmann–Valdmaa, Viilein–Viilhein, Vilein–Viilhein (3), Vilmann–Vilimaa, Seppius–Sepa.

Kõige rohkem muudeti nende aastate jooksul: *Berg (6), Eiser (5), Jürgenson (5), Kolberg (11), Ormann (5), Valkmann (5), Vinkmann (4), Sihver (4), Linberg (4), Mann (4).*

Pärast eestistamist kadusid saksapäraseid nimesid. Kõige populaarsemateks uuteks nimedeks said: *Valdmaa (4), Viilhein (4), Heinaste (3).*

Tõlkenimesid oli vaid 4: *Kolberg–Kuldmägi, Rosenfeldt–Roosipõld, Sommer–Suvendu, Veltbach–Põldoja.*

Järgiti soovitusi kasutada liiteid *-ste, -la*. Kokku oli nende liidetega nimesid 48. Samas kuulusid enamus neist nimedest ka soovitusnimestikku.

Loodusest inspireeritud nimesid oli kõige rohkem. Kaheosaliste nimede puhul arvestati vaid nime esimest poolt. Nende nimede hulka ei arvestatud loomi ja linde ning looduses esinevaid elutuid objekte (nt *kivi*).

Erinevaid nimesid tuli kokku 72: *Männiste, Lehesaar, Palmiste, Tamme, Tammeste, Ojasild, Kase, Jõesaar, Heinmaa, Lehtjõe, Randma, Soosalu, Taalimäe (Taal–org), Kaseleht, Metsa, Aas, Alliksaar, Jõe, Joala, Jõgiste, Jõelaht, Kasela, Kasemaa, Laanemets, Õispuu, Lepa, Lehtpuu, Rannula, Männasalu, Luhaväli, Lillnurme, Põldma, Metsnurm, Salumets, Kuuse, Lehtoja, Mändla, Nurmsalu, Põllu, Ojaste,*

Orgma, Salundi, Järvsoo, Heinaste, Metsand, Soidla ('soo' mitmuse partitiiv), *Metstoa, Roosipõld, Randjärv, Känno* (känd–kännu), *Tammerand, Saartee, Sooaru, Õispuu, Ojamäe, Saarmets, Nõmmsalu, Nurmeoja, Saluorg, Aasla, Põldma, Tamming, Metsatalu, Laaneveer, Põldoja, Viljaste* (vili–vilja), *Järve, Laidla* (laid–laiu), *Maidla* ('maa' mitmuse partitiiv), *Mandre* (manner–mandri), *Orumaa, Oras* (orashein)

Väiksemad kategooriad, kuhu võiks nimesid liigitada:

aeg, aastaajad (*Ehasalu, Talvik, Sügiste, Suvendu, Suviste*); helid (*Kaja, Kohala, Heliste*); linnud ja loomad (*Lindma, Lindre, Luige, Haaviksaar* (haavik–emajänes), *Lindoja*); seisund (*Vabasaar, Rahumäe*); metall (*Kuldmägi*); värvid (*Siniväli, Sinimäe, Sinisalu, Sumeste* (sume)); ehitised, objektid (*Sildvee, Sildaru, Sildtee, Sillaväli, Talusjaar*); ained, kivimid (*Paasjärv* (pae–paasi), *Muldma, Kivila*).

Isikunimedest oli võetud eeskujul vaid neljal korral: *Eriksoo, Sulev, Tõnissoo, Raimo*.

Muud nimed: *Enel, Eistre, Ärma, Mardla, Raimla, Vaikla, Aljaste, Vaigla, Reimand, Meidla, Siir, Laivo, Raimla, Aaving, Haidlo, Seliste, Haas, Kaasla, Alliste, Reidla, Suimets, Kurmaste, Saulep, Loide, Ohaväli, Kordla, Rihksoo, Raidvee, Voolaid, Rajatalu*

3. Kokkuvõte

Eesti- ja Liivimaa vabastati pärisorjusest XIX sajandi esimesel poolel. Liivimaa talurahvaseadus ning Eestimaal kehtestatud vastav seadus kohustasid andma vabastatud talupoegadele perekonnanimesid.

Enne töö alustamist püstitas töö autor hüpoteesi, et Tormas eestistatud perekonnanimesid on saanud palju inspiratsiooni loodusest ning et enamus eestistatud perekonnanimesid olid olemas ka soovitusnimestikes.

Torma on alevik Jõgeva–Mustvee maantee ääres. Torma oli 18.sajandil Põhja-Tartumaa üks hariduslikult ja kultuuriliselt arenenumaid piirkondi kuna läbi Torma kulges Riia-Peterburi postimaantee.

Tormas eestistati aastatel 1935–1940 kokku 199 perekonnanime, millest 119 olid erinevad. Kõige rohkem nimesid eestistati 1937ndal aastal – 60.

Nimesid analüüsid selgus, et eeskuju võeti nimeteadlaste soovitustest ning soovitusnimestikest (antud töös kasutati Elmar Elisto ning Juulius Mägiste kogumikku "Valik uusi perekonnanimesid"). Selgus, et Tormas oli eeskujulikult järgitud soovitusi eestistada kõik *-berg*, *-mann*, *-feld* ja *-ov*-lõpulised nimed. Kokku oli sellisid nimesid enne eestistamist 95, nendest 48 erinevat.

Oli ka puhtsaksakeelseid nimesid – Hase, Möller, Arbeiter – mis soovitude järgi ära eestistati.

Nimede soovitusnimestikus olevatest nimedest oli Tormas pärast eestistamist 73 soovitatud nime. Nimesid, mida soovitusnimestikus uute nimede all ei olnud (ehk siis liiga populaarsed või vastupidi, liiga unikaalsed nimed), oli kokku 64. Nimede mugavaks kasutamiseks ja ilusaks kõlaks võiks nimi olla 2–4 silbiline. Kindlasti on halva kõlaga nimi, mis ühesilbiline ja sisaldab topeltkonsonanti – Kukk, Kokk, Tapp jne. Seda soovitust järgiti samuti innukalt, kuigi pole teada, kas taotluslikult. Kahesilbilisi nimesid oli kokku 82, kolmesilbilisi oli 64. Oli ka ühe- ja neljasilbilisi nimesid, kuid neid oli päris vähe.

Populaarsemad perekonnanimesid enne eestistamist olid Berg (6), Eiser (5), Kolberg (11), Ormann (3).

Tölkenimesid oli 4. Kolberg – Kuldmägi, Rosenfeldt – Roosipõld, Sommer – Suvendu, Veltbach – Põldoja.

Pärast eestistamist olid populaarseimad nimed Viilhein (4), Heinaste (3), Valdmaa (4). Väga palju oli erinevaid nimesid. Oli kasutatud ka palju *-la* ja *-ste* lõpuga nimesid, mis oli nimeuurijate poolt samuti soovitatud. Kokku oli neid nimesid 48.

Muganduse läbis 24 nime. Kõige rohkem oli – nagu eeldatud – loodusest inspireeritud nimesid, neid oli kokku 72. Lisaks oli muid allikaid, kust nimesid ammutati – metallid, seisundid, olme jms. Isikunimedest tuletatud perekonnanimesid oli vaid 4 – Eriksoo, Raimo, Sulev, Tõnissoo. Nimesid, mida kuidagi liigitada ei osatud oli 30.

Nii nagu eeldatud, jälgiti Tormas üldisi soovitusi ning soovitusnimestikke, et valida endale ilus ja korralik nimi.

Kasutatud allikad ja kirjandus

Kirjandus

EE = Eesti Entsüklopeedia 9. köide, sun-türg 1996. Eesti Entsüklopeediakirjastus. Tallinn.

Henno, Kairit 2003. Meie perekonnanimede ajaloost – Oma Keel, kevad 2003, 33–36.

Henno, Kairit 2000. Eesti priinimed. Jaani kihelkond, 35.

Jõgevamaa. Kuninglik väärikus, Kalevipoja jõud! 2009 Eesti Entsüklopeediakirjastus. Tallinn. 215–220.

Mikkonen, Pirjo; Sirkka Paikkala 1985. Suuri suomalainen nimikirja. Sukunimet. Suuri Suomalainen Kirjakerho. Helsingi.

Must, Aadu 1995. Nimi ajalooallikana. – Pro Ethnologia 3. Tartu. 156–170; <http://www.erm.ee/pdf/PEnr3.pdf> vaadatud 10.11.2011

Must, Aadu 1998. Eestlaste perekonnanimed läbi aegade. – Maakodu 2. 4–6.

Must, Aadu 2000. Eesti perekonnanimed. - Eestlaste perekonnaloos allikad. Kleio, 39–55; <http://www.erm.ee/?node=118>. Vaadatud 10.11.2011

Naumann, Horst 1989. Familiennamenbuch. VEB Bibliographisches Institut Leipzig.

Rajandi, Edgar; Helmut Tarand 1996a. Meie perekonnanimede liigitamisest ja seletamisest. Keel ja Kirjandus 7, 393–402.

Rajandi, Edgar; Helmut Tarand 1996b. Perekonnanimedest ja nende uurimise ülesannetest. –Keel ja Kirjandus 4, 226–231.

Elisto, Elmar; Juulius Mägiste 1935. Valik uusi perekonnanimesid. - Eesti nimi. Akadeemilise Emakeeleseltsi kirjastus. Tartu

Eisen, Matthias Johann. Sugunimede tekkimine. – eestlastele eesti nimi. Akadeemilise Emakeele Seltsi Toimetised II. 1921.

Arhiivallikad

Rahvusarhiiv;

www.ra.ee

<http://www.eha.ee/labs/onomastika/index.php/et/nimepanek/searchNimepanek?vald=10996163&q=1>. Vaadatud 02.02.2012

Estonianization of family names in Torma between 1935 and 1940

Summary

Serfdom was abolished in Estonia and Livonia in the first quarter of the 19th century. The Livonian Peasantry Law, and the corresponding one in Estonia a little later, entitled the freed peasants to family names. Before starting work on this subject, the author hypothesized that many of the Estonianized family names in Torma had been inspired by Nature and that the majority of those had been among the lists of suggested names.

Today Torma is a township situated on the road between Jõgeva and Mustvee. During the 18th century Torma was one of the most advanced parishes in the Northern part of the County (Kreis) of Tartu due to the Riga-Petersburg mail route passing through the township.

Between 1935 and 1940 199 family names were Estonianized of which 119 were unique. The most were changed during 1937 with a total of 60 being changed. It became apparent by analyzing the names that the guidelines and lists of preferred names by leading namescientists were heeded (Elmar Elisto's and Juulius Mägiste's „Valik uusi perekonnanimesid“ was used as reference by the author). It appears that all the names ending with the following suffixes were changed in Torma as had been suggested: *-berg*, *-mann*, *-feld* and *-ov*. In total there were 95 names which fitted the mold and 48 of which were unique. There were also a number of purely German names (names with pure German origins) – *Hase*, *Möller*, *Arbeiter* – which were also Estonianized according to recommendations.

After Estonianizing 73 of the new names were among the lists of recommended Estonian names. Of the new names, which were adopted by the locals, 64 were deemed too popular or uniquely peculiar to be listed as preferred. It was advised for convenient use and pleasant sound of names to have two or up to four syllables. Single syllabled ones or names with a double consonant such as *Kukk*, *Kokk*, *Tapp* etc did not sound pleasant and were not preferred. It seems that this suggestion was followed, though whether intentionally or not is unknown. While one and four syllabled ones do appear, they do

not number in any significant amount.

Berg (6), *Eiser* (5), *Kolberg* (11) and *Ormann* (3) had been the most popular names before the estonianizing movement. Four names were literally translated: *Kolberg* – *Kuldmägi*, *Rosenfeldt* – *Roosipõld*, *Sommer* – *Suwendu*, *Veltbach* – *Põldoja*. After estonianizing the most popular names appear to be *Viilhein* (4), *Heinaste* (3) and *Valdmaa* (4). The variance in names increased significantly. A total of 48 names used the suffixes of –la and –ste as had been suggested by different namescientists. Merely 24 names were estonianized to a lesser extent and less radically.

The greatest number of names, as had been hypothesized, were inspired by Nature – a total of 72. Metals, states of matter, everyday household – these are some of the other among which inspiration for new names were drawn. Only four names were formed from first names – *Eriksoo*, *Raimo*, *Sulev*, *Tõnissoo*. There were, however, 30 names which have proved to be difficult to brand under any of the categories. It seems that the people of Torma used the recommended guidelines for choosing a nice and proper name, as expected.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Aveli Pärn (sünnikuupäev: 27.08.1989),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Perekonnanimede eestistamine Tormas aastatel 1935–1940“

mille juhendaja on Peeter Päll

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 24.05.2013